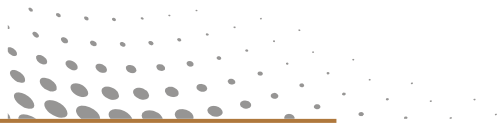

ՏՆՏԵՍԱԳԻՏՈՒԹՅԱՆ ԵՄՈՒԹՅՈՒՆ

ԱՐՄԻՆԵ ՊԵՏՐՈՍՅԱՆ

ԼՂՀ Կառավարության աշխատակազմի սոցիալ-տնտեսական
վարչության առաջատար մասնագետ,
ԱրԴՀ տնտեսագիտության տեսության և
կառավարման ամբիոնի ասպիրանտ

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԱՃԻ ԶԱՓՄԱՆ ԱՅԼՈՆՏՐԱՆՔԱՅԻՆ ՄԻՋՈՑՆԵՐԸ

Տնտեսական աճը տնտեսության չափերի զուտ քանակական ավելացումը չէ. դա շատ ավելի բազմակողմ հասկացություն է: ՀՆԱ-ով տնտեսական աճի չափումը մի շարք խնդիրների հետ է կապված, որոնց լուծման նպատակով տարիներ ի վեր ձեռնարկվում են միջոցառումներ առանձին տնտեսագետների, միջազգային հեղինակավոր կազմակերպությունների և տարբեր երկրների ազգային վիճակագրական ծառայությունների կողմից: Որոշ մոտեցումներ ամբողջապես ժխտում են ՀՆԱ հաշվարկման անհրաժեշտությունը: Սակայն մինչև ՀՆԱ-ից հրաժարվելը ու նոր ցուցանիշով դա փոխարինելը պետք է հաշվի առնել, որ մոտ հարյուր տարի է, ինչ վիճակագիրները հաշվարկում են ՀՆԱ-ն, և ավելի քան հարյուր տարի է պահանջվել այս ցուցանիշն ամրագրելու համար: ՀՆԱ-ն որևէ այլ ցուցանիշով փոխարինելու համար կարող են պահանջվել ևս տասնյակ տարիներ: Ուստի առաջարկվում է համալրել ՀՆԱ-ն: Այդ առումով, կարելի է առանձնացնել 3 խոշոր միջազգային կազմակերպությունների նախաձեռնությունները: Միավորված ազգերի կազմակերպություն (Վիճակագրության հանձնաժողով, Համաշխարհային բանկի խումբ), Եվրոմիություն, Տնտեսական համագործակցության և զարգացման կազմակերպություն:

Հիմնաբառեր. ՀՆԱ, տնտեսական աճ, զարգացում, կայունություն, բարեկեցության չափում, երջանկություն, էկոլոգատնտեսական հաշիվների համակարգ, կայուն զարգացման ցուցիչներ, ճշգրտված զուտ խնայողություններ, մարդկային ներուժի զարգացման ցուցիչ

Ամբողջ աշխարհում, որպես տնտեսության գործունեության և բարեկեցության չափման, ինչպես նաև տնտեսական քաղաքականության հաջողությունների գնահատման ընդհանրացված, միջազգայնորեն ընդունված ցու-

ցանիշ, տնտեսական վերլուծաբանների, քաղաքական գործիչների, գործարար շրջանակների կողմից օգտագործվում են ՀՆԱ և մեկ շնչի հաշվով ՀՆԱ ցուցանիշները: ՀՆԱ փոփոխությունն օգտագործվում է երկրի տնտեսական աճը չափելու համար, հետևապես՝ ՀՆԱ ավելացումը պետությունների գերխնդիրն ու գերնպատակն է համարվում:

Սակայն երբեմն չափման ճիշտ ցուցանիշ ընտրելուց առավել կարևոր է համապատասխան օբյեկտի ճիշտ սահմանումը: Սա հատկապես վերաբերում է տնտեսական աճին և դրա չափման ցուցանիշին՝ ՀՆԱ-ին: Տնտեսական աճը տնտեսության չափերի զուտ քանակական ավելացումը չէ. դա շատ ավելի բազմակողմ հասկացություն է: Տնտեսական աճ ասելով պետք է հասկանալ այնպիսի աճ, որն ուղեկցվում է ազգային տնտեսության մրցունակության մակարդակի բարձրացմամբ, քաղաքացիների բացարձակ մեծամասնության կենսամակարդակի աճով, և որը չի վտանգում գալիք սերունդների ապահով և բարեկեցիկ ապագան: Այս ամենը միայն ՀՆԱ-ով չի արտահայտվում, քանի որ ի սկզբանե դա տնտեսության նեղ քանակական չափման միավոր է:

ՀՆԱ-ով տնտեսական աճի չափումն ունի որոշ խնդիրներ: Նախևառաջ՝ ՀՆԱ-ն ամբողջապես չի ընդգրկում տնտեսությունը, մասնավորապես՝ արտադրական բոլոր հարաբերությունները, որոնք չափման ենթարկվելն այդքան էլ հեշտ չէ, բոլոր տնտեսական գործունեությունները, որոնց աճով պայմանավորվում է ՀՆԱ աճը, որ բնորոշ են տնտեսության իրական աճին:

Ս. Կուզնեցի ժամանակներից ի վեր տնտեսագետներն իրենց աշխատանքները կառուցում են՝ հիմք ընդունելով տնտեսության քանակական չափման վերաբերյալ նրա թողած ժառանգությունը, միևնույն ժամանակ զարգացնելով այն: Այսօր զարգացող տեխնոլոգիաները թույլ են տալիս տնտեսագետներին նոր տեսակի տվյալներ հավաքել և օգտագործել, դա անել ավելի արագ և ավելի մեծ ճշգրտությամբ, քան Կուզնեցի ժամանակներում էր հնարավոր: Հետևաբար՝ մեր ազգային վիճակագրական ծառայությունները կարող են իրենց ջանքերը և հնարավորություններն ուղղել տնտեսության չափման, տնտեսական քաղաքականության արդյունավետության գնահատման նոր սկզբունքների զարգացմանը:

Ակնհայտ է դառնում մի փաստ. պետության ջանքերը պետք է ուղղվեն ընդհանուր ռազմավարության մշակմանը, որը կհամատեղի աճն ու զարգացումը և կիենվի երեք սյուների վրա՝ տնտեսության քանակական աճ, սոցիալական զարգացում և շրջակա միջավայրի պաշտպանություն:

Միջազգային կազմակերպությունների, առանձին պետությունների և տարբեր տնտեսագետների կողմից քայլեր են արվում ՀՆԱ ցուցանիշը վերափոխելու, դա այլ ցուցանիշներով համալրելու կամ առհասարակ դրանից հրաժարվելու ուղղությամբ:

Այսպես, ՀՆԱ չափման և օգտագործման հետ կապված խնդիրներին լուծում տալու հրամայականով պայմանավորված՝ մշակվող նոր ցուցանիշները և ցուցանիշների խմբերը կարելի է դասակարգել հետևյալ կերպ¹.

1. ՀՆԱ-ն ճշգրտող ցուցիչներ: Այս ցուցիչների հիմքում օգտագործվում են ՄԱԿ-ի Ազգային հաշիվների համակարգի (ԱՀՀ) և ՀՆԱ հաշիվները՝ ավելացնելով կամ հանելով որոշ տարրեր: Դրանցից են կայուն

¹ Տե՛ս Costanza R., Hart M., Posner S., Talberth J., Beyond GDP: The Need for New Measures of Progress, Boston, 2009, էջ 10:

տնտեսական բարեկեցության ցուցիչը (Index of Sustainable Economic Welfare - ISEW), իրական առաջընթացի ցուցանիշը (the Genuine Progress Indicator - GPI), «կանաչ» ՀՆԱ-ն (Green GDP) և իրական հարստությունը (Genuine Wealth):

2. Ցուցիչներ, որոնք չեն ընդգրկում ՀՆԱ-ն, քանի որ տնտեսական գործունեությունը չեն չափում: Դրանք անմիջականորեն չափում են շրջակա միջավայրի հետ կապված սոցիալական գործունեությունները, բարեկեցությունը: Այդ ցուցանիշներից են էկոլոգիական հետքը (Ecological Footprint - EP), սուբյեկտիվ բարեկեցությունը (Subjective Well-Being - SWB), համախառն ազգային երջանկությունը (Gross National Happiness - GNH):
3. Համակցված ցուցիչներ, որոնք ներառում են ՀՆԱ-ն: Սրանք միավորում են ՀՆԱ-ն կամ ՀՆԱ ձգորտված տարբերակները և որոշ ՀՆԱ հաշիվներ չափարանակող էկոլոգիական կամ սոցիալական ցուցիչներ՝ մեկ ընդհանուր ցուցիչում: Դրանցից են մարդկային ներուժի զարգացման ցուցիչը (Human Development Index - HDI), «կենդանի մոլորակ» զեկույցը (Living Planet Report), երջանկության միջազգային ցուցիչը (Happy Planet Index - HPI):
4. Ցուցանիշների հավաքածու: Այսպես՝ եկամտի հավելյալ հաշիվները (National income Satellite Accounts), կյանքի որակի Կալվերտ-Հենդերսոնի ցուցանիշները (The Calvert-Henderson Quality of Life Indicators), հազարամյակի զարգացման նպատակները և ցուցանիշները (Millennium Development Goals and Indicators):

Թվարկված ցուցանիշներն ունեն մի շարք ընդհանուր գծեր. բոլորն էլ միտված են չափելու աճի կայունությունը, հաշվի առնելու շրջակա միջավայրի, բնական ռեսուրսների շահագործումը և կարևորում են ոչ միայն զուտ տնտեսության չափերի աճը, այլև այն գործունեությունների բնույթը, որոնց հաշվին դա ապահովվել է: Դրանք դիտարկում են ՀՆԱ թերությունները, մատնանշում առաջընթացի և աճի գնահատման նոր միջոցներով լրացնելու ուղղությունը:

ՀՆԱ ցուցանիշի սահմանափակումներին և թերություններին առաջին անգամ անդրադարձել են Ուիլյամ Նորդհաուսը և Ջեյմս Թոբինը 1960-ական թվականներին: Նրանց նպատակն էր ստեղծել տնտեսական բարեկեցության և կենսամակարդակի գնահատման ավելի ձգրիտ ցուցանիշ: 1972 թ. իրենց համատեղ աշխատության մեջ տնտեսագետներն առաջարկեցին տնտեսական բարեկեցության չափման ցուցանիշը (Measure of Economic Welfare – MEW), որը ներկայացնում էր ՀՆԱ-ն՝ 6 ձգորտումներով: Մշակված ցուցանիշն ուներ սպառման ուղղվածություն՝ ի տարբերություն ՀՆԱ արտադրության ուղղվածության: Կատարված ձգորտումները վերաբերում էին ՀՆԱ ծախսերի վերադասակարգմանը, վերջնական սպառման, ներդրումների և միջանկյալ սպառման, ազատ ժամանակի, տնային տնտեսուհիների կատարած աշխատանքի և ոչ շուկայական ապրանքների ու ծառայությունների՝ ցուցանիշի հաշվարկներում ընդգրկմանը, ուրբանիզացիայի ու գերբնակեցվածության որոշ բացասական կողմերի ձգորտումներին: Ամենակարևոր ուղղումը վերաբերում էր ազատ ժամանակին: Նրանք նկատեցին, որ ազատ ժամանակը արժեքավոր է, բայց դա ՀՆԱ-ում չի արտացոլվում: Եթե մարդիկ

աշխատում են շաբաթական 60 ժամ՝ 40 ժամի փոխարեն, ապա ՀՆԱ-ն աճում է, սակայն, հնարավոր է, որ մարդիկ իրենց ավելի դժգոհ ու դժբախտ զգան:

Ստացված ցուցանիշը, մեկ շնչի հաշվով, աճում էր ավելի դանդաղ, քան մեկ շնչի հաշվով զուտ ազգային արդյունքը²:

Այս ցուցանիշը լայն կիրառություն չստացավ, սակայն մինչ օրս Նորդ-հաուսի և Թոբինի նախաձեռնությունը շարունակվում է համաշխարհային տնտեսության շատ ազդեցիկ կազմակերպությունների ու առանձին պետությունների կողմից. անընդհատ քայլեր են կատարվում տնտեսության իրական բարեկեցության, իրական առաջադիմության չափման առավել կատարյալ գործիքների ստեղծման և կատարելագործման նպատակով:

Վերջին տարիներին բարեկեցության և առաջընթացի չափման հետաքրքիր առաջարկներ են մշակվել շատ ազգային վիճակագրական ծառայությունների կողմից, ինչպես օրինակ՝ Ավստրալիայում (2002 թ.), Ավստրիայում (2012 թ.), Ֆրանսիայում (2009 թ.), Իտալիայում (2011 թ.), Պորտուգալիայում (2012 թ.), Միացյալ Թագավորությունում (2010 թ.):

Կան մոտեցումներ, որոնք լիովին ժխտում են ՀՆԱ հաշվարկման անհրաժեշտությունը՝ առաջարկելով ընդհանրապես հրաժարվել դրանից:

Սակայն նշենք, որ մոտ հարյուր տարի է, ինչ վիճակագիրները հաշվարկում են ՀՆԱ-ն: ՀՆԱ-ն որևէ այլ ցուցանիշով փոխարինելու համար կարող են պահանջվել ևս տասնյակ տարիներ:

Այլ է ՀՆԱ ցուցանիշն ուրիշ ցուցանիշներով համալրելու խնդիրը՝ երկրի տնտեսական վիճակի գնահատման ավելի իրական ցուցանիշ ունենալու նպատակով: Այս առումով, պետք է փաստել 3 խոշոր միջազգային կազմակերպությունների աշխատանքը. Միավորված ազգերի կազմակերպություն (Վիճակագրության հանձնաժողով, Համաշխարհային բանկի խումբ), Եվրոմիություն, Տնտեսական համագործակցության և զարգացման կազմակերպություն:

1980-ականների վերջին էկոլոգիական հիմնախնդիրների նկատմամբ աճող ուշադրությունը, շրջակա միջավայրի պաշտպանության և կայուն զարգացման շուրջ ծավալվող բանավեճերն ու քննարկումները հիմք տվեցին մտածելու այնպիսի միջազգային հաշիվների համակարգի ստեղծման մասին, որը կմիավորի էկոլոգիական և տնտեսական հաշիվները, կսահմանի միջազգային չափորոշիչներ միջերկրային համադրելի էկոլոգատնտեսական ազգային հաշիվների համար: Այսպես ստեղծվեց ՄԱԿ-ի էկոլոգատնտեսական հաշիվների համակարգը (ԷՀՀ՝ System of Environmental-Economic Accounting): ԷՀՀ-ն ցուցանիշների, հասկացությունների և մեթոդաբանության հավաքածու է: Դրա հիմքում նույն Ազգային հաշիվների համակարգի ցուցանիշներն են (ՀՆԱ, խնայողություններ, սպառում և այլն)՝ էկոլոգիական հարթությունում: ԷՀՀ-ում կիրառվում են բնական ռեսուրսների պաշարների և դրանց սպառման գնահատման ցուցանիշը, շրջակա միջավայրի պաշտպանության ծախսերը, ռեսուրսների արտադրողականության և օգտագործման արդյունավետության ցուցանիշը և այլն:

ԷՀՀ համակարգի սկզբունքները, մեթոդաբանությունը և պարզաբանումները հիմք են հանդիսացել ՀՆԱ-ն ճշգրտող և կայուն զարգացման երկու այլ ցուցանիշների ձևավորման համար, որոնցից են «կանաչ» ՀՆԱ-ն, ճշգրտված

² Տե՛ս Nordhaus W., Tobin J., Is Growth Obsolete?, Yale University, 1972, Apendix A., էջ 13:

զուտ խնայողությունները՝ ՃՁԽ (Adjusted Net Savings) կամ, այլ կերպ ասած՝ իրական խնայողությունների ցուցիչը (Genuine Saving Index):

ՃՁԽ ցուցիչը հաշվարկվում և ներկայացվում է Համաշխարհային բանկի կողմից: Դա ստացվում է ստանդարտ ազգային հաշիվների զուտ ազգային խնայողությունների ցուցանիշից՝ մի շարք ճշգրտումներով: Զուտ ազգային խնայողություններին նախ գումարվում են կրթության վրա կատարվող ծախսերը, որոնք ԱՀՀ-ում համարվում են ծախս, իսկ այս հաշիվներում՝ ներդրում մարդկային կապիտալում: Հաջորդ ճշգրտմամբ՝ ստացված ցուցանիշից հանվում է բնական ռեսուրսների սպառման չափը (էներգիայի, հանքային նյութերի, անտառների սպառում): Վերջին քայլով՝ ստացված ցուցանիշից հանվում է աղտոտվածության հետևանքով հասցված վնասի չափը: Քանի որ վերջինս հիմնականում տեղական բնույթ է կրում, հետևաբար՝ դրա հաշվարկումը բարդանում է առանց համապատասխան տվյալների: Իսկ աղտոտվածության համընդհանրական վնասը չափվում է ըստ ածխածնի երկօքսիդի՝ մթնոլորտ արտանետումների չափով:

Եթե համեմատենք բարեկեցությունն ըստ ՀՆԱ և ճշգրտված զուտ խնայողությունների ցուցանիշի, կունենանք հետևյալ պատկերը. 2011 թ. ՀՆԱ ցուցանիշով աշխարհում առաջատարը ԱՄՆ-ն էր՝ 15533,8 մլրդ ԱՄՆ դոլար, ՃՁԽ ցուցանիշով, ըստ 100 երկրի տվյալների, զբաղեցնում էր 11-րդ տեղը՝ 133,8 մլրդ ԱՄՆ դոլար, առաջատարը Չինաստանն էր՝ 2567 մլրդ դոլար, որը ՀՆԱ-ով 2-րդն էր՝ 7321,9 մլրդ ԱՄՆ դոլար: ՀՀ-ն նույն թվականին ՀՆԱ ցուցանիշով աշխարհում զբաղեցնում էր 132-րդ տեղը, իսկ ՃՁԽ-ով 100 երկրից 71-րդն էր՝ 785 մլն ԱՄՆ դոլար, Ռուսաստանի Դաշնությունը 13-րդն էր՝ 127,5 մլրդ ԱՄՆ դոլար, իսկ ՀՆԱ ցուցանիշով՝ 11-րդը՝ 1899 մլրդ ԱՄՆ դոլար³:

Եվրոմիության կողմից մշակվում է կայուն զարգացման ցուցիչների համակարգը (Sustainable Development Indicators - SDI): Կայուն զարգացման ավելի քան 100 ցուցիչներից 12-ն առաջնային են համարվել՝ 10 առանձնացված թեմաների շրջանակում բնութագրելու միության հաջողությունները, կիրառվում են ընդհանուր պատկերացում կազմելու համար՝ արդյո՞ք միությունը առաջ է շարժվում կայուն զարգացման ռազմավարական ուղով: Այդ թեմաները և համապատասխան ցուցանիշներն են՝ սոցիալ-տնտեսական զարգացում (1 շնչի հաշվով իրական ՀՆԱ աճ), կայուն սպառում և արտադրություն (ռեսուրսների արտադրողականություն), մարզինալացում (բնակչության աղքատության ռիսկը), ժողովրդագրական փոփոխություններ (տարեց աշխատողների զբաղվածության մակարդակը), հանրային առողջություն (կյանքի առողջ տարիները և կյանքի տևողությունը՝ ըստ սեռերի), կլիմայական փոփոխություններ և էներգետիկա (ջերմոցային գազերի արտանետումների չափը, վերջնական էներգիայի սպառման մեջ վերականգնվող էներգիայի մասնաբաժինը, առաջնային էներգիայի սպառումը), կայուն տրանսպորտ (տրանսպորտի էներգիայի սպառումը ՀՆԱ-ի նկատմամբ), բնական ռեսուրսներ (թռչունների ընդհանուր ցուցիչ, ձկնորսություն՝ ապահով կենսաբանական սահմաններից դուրս պաշարներից. ԵՄ-ի կողմից կառավարվող ձկան պաշարների վիճակը Ատլանտյան օվկիանոսի հյուսիսարևելյան մասում), համաշխարհային համագործակցություն (զարգացման նպատակով պաշտոնական օգնություն՝ որպես համախառն ազգային եկամտի մասնա-

³ Տե՛ս The World Bank Official Website, Data; data.worldbank.org/indicator:

բաժին), արդյունավետ պետական կառավարում (որևէ գնահատող ցուցանիշ չկա):

Աշխարհում կարևորագույն ցուցանիշներից է համարվում ՄԱԿ-ի մարդկային ներուժի զարգացման ցուցիչը, որը ՀՀ-ի համար ևս հաշվարկվում է: Ցուցիչն առաջին անգամ 1990 թ. ՄԱԿ-ի զարգացման ծրագրով ներկայացվեց «Մարդկային ներուժի զարգացման զեկույցում»՝ որպես այլընտրանք ազգային առաջընթացի չափման զուտ տնտեսական ցուցանիշների: Այս ցուցիչը մեծ հետաքրքրություն առաջացրեց քաղաքական և ակադեմիական շրջանակներում, եղան նաև քննադատություններ: 2010 թ. «Մարդկային ներուժի զարգացման» 20-րդ հոբեյանական զեկույցում վերանայվեցին և հաշվի առնվեցին դիտողությունները, ու աշխարհին ներկայացվեց նոր՝ կատարելագործված ու վերափոխված ցուցիչ: Այն 3 տարբեր ոլորտներում երկրի ձեռքբերումներն արտացոլող ենթացուցիչների միջին երկրաչափականն է: Այդ ոլորտներն են.

1. *առողջություն և երկարակեցություն*. երկրի ձեռքբերումները չափվում են կյանքի տևողությամբ,
2. *կրթություն*. որպես հիմք են ընդունվում չափահաս բնակչության գրագիտության և միջնակարգ ու բարձրագույն կրթության ցուցանիշները,
3. *կենսամակարդակ*. երկրի հաջողությունները չափվում են ըստ 1 շնչի հաշվով համախառն ազգային եկամտի (ՀԱԵ)՝ գնողունակության համարժեքությամբ (Purchasing Power Parity - PPP):

Յուրաքանչյուր կետի համար սահմանվում են թվային նվազագույն արժեքներ: Առավելագույն է համարվում 1980 թ. մինչև ցուցչի հաշվարկմանը նախորդող տարվա ընթացքում դիտված ամենաբարձր արժեքը: Այնուհետև համապատասխան բանաձևով հաշվարկվում է տվյալ ոլորտի ենթացուցիչը՝ 0-ից 1 միջակայքում: Վերջում հաշվարկվում է երեք ենթացուցիչների միջին երկրաչափականը, որն էլ համարվում է մարդկային ներուժի զարգացման ցուցիչը:

Բարեկեցության՝ ՀՆԱ-ով և մարդկային ներուժի զարգացման ցուցիչով չափման ցուցանիշները տարբեր են: Օրինակ՝ 2012 թ. մարդկային զարգացման ցուցիչով աշխարհում առաջին տեղում Նորվեգիան էր (0,955), որը նույն թվականին ՀՆԱ-ով զբաղեցնում էր 23-րդ տեղը, 2-րդ տեղում Ավստրալիան էր (0,938), իսկ ՀՆԱ-ով 12-րդն էր, ԱՄՆ-ն մարդկային զարգացման ցուցիչով աշխարհում զբաղեցնում էր 3-րդ տեղը (0,937), ՀՆԱ ցուցանիշով 1-ինն էր, Ռուսաստանի Դաշնությունը 55-րդ տեղում էր (0,788), ՀՆԱ ցուցանիշով 8-րդն էր, ՀՀ-ն, համապատասխանաբար՝ 87-րդ (0,729) և 133-րդ տեղերում էր⁴:

Վերջին տարիներին շատ է խոսվում «երջանկություն» հասկացության և դրա չափման մասին: 2011 թ. ՄԱԿ-ի ընդունած 65/309 բանաձևում նշվում է. «Մարդկային գործունեության հիմքը երջանկության ձգտումն է»: Գիտակցելով դա ու «հասկանալով, որ ՀՆԱ-ն համարժեքորեն չի արտացոլում մարդկանց երջանկությունը և բարեկեցությունը»⁵, ՄԱԿ-ը «երջանկությունը» ընդ-

⁴ Տե՛ս The UN Official Website, Data; data.undp.org:

⁵ Տե՛ս UN, Resolution Adopted by the General Assembly on 19 July 2011, 65/309. Happiness: Towards a Holistic Approach to Development, 109th Plenary Meeting, 19 July 2011, էջ 1:

գրկեց համաշխարհային զարգացման օրակարգի առաջնահերթությունների շարքում:

Սա նաև գիտական հիմք ունի: Շատ վաղուց տնտեսագիտական գրականության մեջ շրջանառվում էր «երջանկություն» հասկացությունը: 1960-ականներին Ռիչարդ Իսթերլին երջանկության խնդիրն առավել համակարգված ներկայացնելու առաջին փորձը կատարեց՝ այդպիսով հիմք դնելով մի ուղղության, որը կոչվում է «երջանկության տնտեսագիտություն»:

Ռիչարդ Իսթերլինի առաջարկած երջանկության չափման ցուցանիշը ձևավորվում է ըստ մարդու՝ սեփական երջանկության վերաբերյալ սուբյեկտիվ կարծիքի հիման վրա: Ըստ էության, այս երկու եղանակներն էլ միտված են հարցումների միջոցով պարզելու մարդկանց բարեկեցությունն ու գոհունակությունն իրենց կյանքից:

Մարդկանց պատկերացումները երջանկության մասին կարող են փոխվել ժամանակի ընթացքում, շատերը, հնարավոր է, նույնիսկ չկարողանան սահմանել, թե ինչ է երջանկությունը: Սա երջանկության չափման գործընթացի մարտահրավերներից միայն մեկն է: Սակայն մասնագետների հաշվարկներից և ուսումնասիրություններից, առանձին երկրների ազգային վիճակագրական մարմինների կատարած աշխատանքների արդյունքներից ելնելով՝ կարելի է եզրակացնել, որ տնտեսության և դրա աճի չափման նոր ուղիների փնտրման գործընթացում երջանկության չափումը կարող է շատ օգտակար լինել: Ի վերջո, ո՞րն է տնտեսության զարգացման գլխավոր նպատակը, եթե ոչ՝ բարեկեցության ապահովումը և բնակչության բացարձակ մեծամասնության կենսամակարդակի բարձրացումը:

Ու գիտակցում են նաև տարբեր երկրների իշխանությունները: Այսպես՝ 2012 թ. ԱՄՆ-ի ֆեդերալ ռեզերվային համակարգի նախկին նախագահ Բեն Բեռնանկեն իր ելույթներից մեկի ժամանակ խոսեց բարեկեցության և երջանկության չափման անհրաժեշտության մասին⁶: 2010 թ. նոյեմբերի 25-ին Մեծ Բրիտանիայի վարչապետ Ղևիդ Քեմերոնը կառավարության անունից դիմեց Ազգային վիճակագրության գրասենյակին՝ Մեծ Բրիտանիայում բարեկեցության չափման նոր եղանակներ մշակելու կոչով, և 2012 թ. հրապարակվեց Մեծ Բրիտանիայի համար հաշվարկված երջանկության առաջին ցուցիչը: Շատ ավելի վաղ՝ 1970-ականներին, Բուրանում ներմուծվեց համախառն ազգային երջանկություն ցուցանիշը: Բուրանն այս ցուցանիշը հաշվարկում է տարիներ ի վեր՝ դա ավելի առաջնային համարելով, քան տնտեսության քանակական չափման հիմնական գործիքը՝ ՀՆԱ-ն:

Այսպիսով՝ ինչպես ՀՆԱ-ի, այնպես էլ երջանկության չափումը և էկոլոգիական վնասի գնահատումը կարող են ավելի ճշգրիտ պատկերացում տալ տնտեսության իրական վիճակի և իրական տնտեսական աճի մասին, որ արտահայտվում է ազգային տնտեսության մրցունակության բարձրացմամբ, քաղաքացիների բացարձակ մեծամասնության կենսամակարդակի աճով, սերունդների ապահով և բարեկեցիկ ապագայի տեսլականով:

⁶ Տե՛ս **Bernanke B.**, The Economics of Happiness. The Commencement Address at the University of South Carolina; Columbia, South Carolina, May 8, 2010, էջ 1:

АРМИНЕ ПЕТРОСЯН

Аспирант кафедры „Экономической теории и управления” АрГУ,
ведущий специалист в социально-экономическом управлении аппарата
правительства Нагорно-Карабахской Республики

Альтернативные меры измерения экономического роста.- Полезные показатели благосостояния и прогресса должны быть показателями степени реализации целей общества, а не просто измерять рыночную экономическую деятельность, что и измеряет Валовой Внутренний Продукт (ВВП) и что является только одной стороной благосостояния и прогресса. В этой статье обсуждаются различные альтернативы ВВП с их мотивами, целями и ограничениями. Некоторые из них являются пересмотренными показателями экономической деятельности, а некоторые измеряют изменения общественного капитала – природного, социального, человеческого. В частности, говорится о некоторых несвязанных с ВВП экологических, социальных показателях, которые с успехом использовались на разных уровнях общественного планирования и как вариант, могут быть использованы с ВВП или вариантами ВВП для того, чтобы дать нам полную картину экономического благосостояния.

ARMINE PETROSYAN

Post-graduate at the Chair of „Economic Theory and Management” at ArSU
Leading specialist in the Socio - economic Department of the Staff of the
Government of Nagorno - Karabakh Republic

Alternative Measures for Assessing the Economic Growth.- Useful measures of progress and well-being must be indicators of the degree at which society's goals are met, rather than measures of the mere volume of marketed economic activity, which is measured by Gross Domestic Product (GDP) and is only one aspect of welfare and progress. In this article various alternatives of GDP are discussed with of their motives, objectives, and limitations. Some of them are revised indicators of economic activity while others measure changes in community capital – natural, social, human. In particular, here are some of the non-GDP environmental, social indexes or other indicators of well-being that have been used successfully on various levels of community planning and, as an option, could be used with GDP or GDP variants to give us a complete understanding of economic welfare.